

## Η αναπτυξιακή υπεροχή των μητροπόλεων ως προσδιοριστικός παράγοντας των περιφερειακών ανισοτήτων: Το Ελληνικό παράδειγμα στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού φαινομένου

Μαρτίνος ΛΥΚΟΣ\*

### Εισαγωγή

Το εύρος των χωρικών ανισοτήτων στα πλαίσια μιας γεωγραφικής οντότητας μπορεί εύκολα να αποτυπωθεί ποσοτικά – η στατιστική προσφέρει μία πληθώρα μέτρων κατάλληλων για μία τέτοια μέτρηση. Αν και το κυρίως ζητούμενο είναι η ποιοτική ανάλυση των παραγόντων που δημιουργούν τις ανισότητες, η ορθή απεικόνισή τους είναι ένα βασικό προσπατούμενο. Μία πρώτη ανάγνωση οποιουδήποτε σχετικού στατιστικού πίνακα καθιστά σαφές ότι ένα από τα χαρακτηριστικά που διέπουν τις χωρικές ανισότητες είναι η αναπτυξιακή διαφορά των εθνικών ή περιφερειακών μητροπόλεων έναντι του μέσου όρου. Το γεγονός ότι οι μητροπολιτικές περιοχές απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευμάρειας είναι ορατό παγκοσμίως: η Ευρώπη, η Νότια Αμερική και η Ιαπωνία αποτελούν μεγάλα εύρους παραδείγματα αυτού του

φαινομένου (Knox and Agnew, 1996). Το φαινόμενο όμως αυτό δεν είναι διόλου ομοιογενές στο χώρο, ούτε ως προς το εύρος, ούτε ως προς τα χαρακτηριστικά που το προκαλούν.

Ένα άλλο ζητούμενο είναι το κατά πόσο η διαφορά στα επίπεδα ανάπτυξης των μητροπολιτικών περιφερειών μπορούν να εξηγήσουν το φαινόμενο της ανισότητας, όπως αυτό εμφανίζεται στατιστικά. Εδώ εμπλέκονται δύο προσδιοριστικοί παράγοντες: το εύρος της αναπτυξιακής διαφοράς και το πληθυσμιακό βάρος της μητρόπολης. Ο συνδυασμός των δύο δημιουργεί το *επίπεδο στάθμισης* της συγκεκριμένης περιφερειακής οικονομίας στη συνολική και άρα ορίζει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό το εύρος των ανισοτήτων. Στις χώρες της Ε.Ε. το φαινόμενο είναι υπαρκτό με μία μεγάλη ποικιλία στο βαθμό επιρροής του ενός ή του άλλου παράγοντα. Στην Ελλάδα παρατηρείται σχετικά περιορισμένη αναπτυξιακή διαφορά της μητροπολιτικής περιφέρειας έναντι

---

Μαρτίνος ΛΥΚΟΣ, Οικονομολόγος – Περιφερειολόγος, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αθηνών

της υπόλοιπης χώρας, αλλά παράλληλα και σημαντική στάθμιση του παράγοντα *μητροπολιτικός πληθυσμός* σε σχέση με το συνολικό. Αντίθετα, άλλα παραδείγματα (όπως η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία) παρουσιάζουν το φαινόμενο αντεστραμμένο: περιορισμένη πληθυσμιακή στάθμιση αλλά μεγάλη αναπτυξιακή διαφορά. Το γνωστό φαινόμενο της (δημογραφικά) *δεσπόζουσας πόλης*, όπως περιγράφεται χαρακτηριστικά από τα Ηνωμένα Έθνη (UN, 1999), στην Ελληνική περίπτωση αδυνατεί να απομακρυνθεί εντυπωσιακά από τους εθνικούς μέσους όρους κατά κεφαλήν οικονομικής δραστηριότητας – κάτι που κάνουν με ευκολία πόλεις μικρότερης πληθυσμιακής βαρύτητας στις χώρες τους (π.χ. Βρυξέλλες, Αμβούργο κ.α.).

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η συνειδητοποίηση του προβλήματος των χωρικών ανισοτήτων (ανισότητες μεταξύ χωρών και περιφερειών) οδήγησε στη δημιουργία ιδιαίτερης πολιτικής – της Ευρωπαϊκής «Περιφερειακής» Πολιτικής (Μαραβέγιας 2000) η οποία είναι τόσο σημαντική όσο και πολυδάπανη. Η εξακριβωση του φαινομένου των χωρικών ανισοτήτων περνά μέσα από το στατιστικό υπολογισμό τους. Στο παραπάνω πλαίσιο, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ποσοτική διαπίστωση του εν λόγω φαινομένου σε Ελλάδα και Ε.Ε καθώς και η διερεύνηση του ρόλου των μητροπόλεων στον υπολογισμό τους.

### Μεθοδολογία

Είναι γνωστό το γεγονός ότι το είδος των στοιχείων που χρησιμοποιούνται αλλά και ο τρόπος παρουσίασής τους μπορούν να επηρεάζουν τα συμπεράσματα. Είναι επίσης γνωστό ότι τριών ειδών βασικά μεθοδολογικά προβλήματα θεωρούνται υπεύθυνα για αυτό το γεγονός (Ανδρικοπούλου 1995):

- το είδος των στατιστικών δεδομένων που χρησιμοποιούνται
- τα μεγέθη των περιφερειών (μετά από την κατάτμησή τους)
- η επιρροή των διευρύνσεων.

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται σε μία υποκατηγορία

του δεύτερου προβλήματος (σχετικά με το μέγεθος και την ανάπτυξη της μητροπολιτικής περιφέρειας) και υιοθετεί τα κλασσικά εργαλεία της περιγραφικής στατιστικής προκειμένου να επιτύχει δύο πράγματα: αφ' ενός να απεικονίσει ποσοτικά την έκταση των περιφερειακών ανισοτήτων και αφ' εταίρου να εστιάσει σε κάποιους από τους ποιοτικούς παράγοντες που τις καθορίζουν. Η επιλογή του *σταθμικού μέσου όρου και της σταθμικής τυπικής απόκλισης* είναι ασφαλής και απόλυτα συμβατή με τη μεθοδολογία της Eurostat<sup>2</sup>.

Ο σταθμικός μέσος όρος δίνεται από τον τύπο

$$\bar{x} = \frac{\sum f_i X_i}{n}$$

και η σταθμική τυπική απόκλιση από τον τύπο

$$s = \sqrt{\frac{\sum f_i X_i^2 - \frac{(\sum f_i X_i)^2}{n}}{n}}$$

όπου  $f_i$  ο πληθυσμός της περιφέρειας,  $X_i$  το κατά κεφαλή ΑΕγχΠ της περιφέρειας και  $n$  ο συνολικός πληθυσμός της χώρας.

Επίσης χρησιμοποιείται η κλασσική στατιστική μέθοδος για τον υπολογισμό του συντελεστή συσχέτισης Pearson's R, δηλαδή

$$r = \frac{\sum X_i \Psi_i - (\sum X_i)(\sum \Psi_i) / n}{\sqrt{\sum X_i^2 - (\sum X_i)^2 / n} \sqrt{\sum \Psi_i^2 - (\sum \Psi_i)^2 / n}}$$

### Ο υπολογίζοντας το μέσο όρο και την τυπική απόκλιση

Τα στατιστικά στοιχεία των Ευρωπαϊκών περιφερειών που δίνει στη δημοσιότητα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εμφανίζονται συγκεντρωμένα και απλουστευμένα με τη μορφή πινάκων υπό τον τίτλο *Βασικοί Περιφερειακοί Δείκτες*. Παράλληλα με αυτούς δημοσιεύονται επεξεργασμένοι πίνακες των βασικότερων δεικτών που αφορούν στο προϊόν, την απασχόληση, τη δημογραφία και άλλους κοινωνικο-οικονομικούς τομείς. Σε ότι αφορά στο ύψος και τις αποκλίσεις του κατά κεφαλή περιφερειακού ΑΕγχΠ εκφρασμένου σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης<sup>3</sup>, τα ετήσια στοιχεία της Eurostat περιλαμβάνουν υπολογισμούς σε επίπεδο κρατών μελών, περιφερειών επιπέδου NUTS<sup>4</sup> 1 και NUTS 2 (σπανίως δε και NUTS 3), με τη βαρύτητα να δίνεται στο επίπεδο 2.

Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1059/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 2003 «για τη θέσπιση μιας κοινής ονοματολογίας των εδαφικών στατιστικών μονάδων (NUTS)» που απασκοπεί στη δημιουργία ενός ουσιαστικά ενιαίου συστήματος χωρικής κατάτμησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν είναι δυνατό να ξεπεράσει πολλά από τα δεδομένα προβλήματα, κυρίως δημογραφικά<sup>5</sup> – γενικά, οι αλλαγές που επιφέρει είναι οριακές και κατά κύριο λόγο κανονιστικές. Πριν από οποιαδήποτε ανάλυση απαιτείται μια αναφορά σε ορισμένους παράγοντες που παρουσιάζουν τις εν γένει αδυναμίες στην πρακτική των στατιστικών μετρήσεων (κάτι που γίνεται δεκτό και από τον Κανονισμό) και οφείλονται είτε σε χαρακτηριστικά της περιφερειακής κατάτμησης είτε σε προβλήματα στατιστικής μεθοδολογίας.

α) Δεν υπάρχει δεδομένο χωρικό μέγεθος των περιφερειών, δεδομένος αριθμός περιφερειών ανά κράτος ή δεδομένος αριθμός κατοίκων ανά περιφέρεια. Κατά συνέπεια, όσο μεγαλύτερη η κατάτμηση μίας χώρας, τόσο μεγαλύτερες οι εμφανιζόμενες ανισότητες αφού τα ακραία μεγέθη γίνονται εντονότερα.

Το πρόβλημα αυτό είναι γνωστό και έχει εκτιμηθεί από το Κοινοβούλιο και την Επιτροπή. Στον παραπάνω Κανονισμό αναφέρεται (προοίμιο, παράγραφος 9):

*«Για να είναι συγκρίσιμες οι περιφερειακές στατιστικές θα πρέπει οι περιφέρειες να έχουν συγκρίσιμο μέγεθος όσον αφορά τον πληθυσμό. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, οι τροποποιήσεις της ονοματολογίας NUTS θα πρέπει να καθιστούν την περιφερειακή διάρθρωση πιο ομοιογενή όσον αφορά το μέγεθος του πληθυσμού».*

Οι λόγοι των ασυμβατοτήτων μεταξύ των κρατών μελών είναι διάφοροι και λίγο έως πολύ γνωστοί. Αυτό αποδεικνύουν ουσιαστικά και οι μεγάλες αποκλίσεις των ελαχίστων και μεγίστων ορίων του μέσου μεγέθους που προτείνονται στο ίδιο κείμενο.

β) Ορισμένα ποσοτικά δεδομένα αλλάζουν στο χρόνο όχι σαν αποτέλεσμα διαρθρωτικών μεταβολών αλλά σαν αποτέλεσμα αλλαγής της μεθοδολογίας. Σαν αποτέλεσμα του παραπάνω, η εξέλιξη της τυπικής απόκλισης του Ηνωμένου Βασιλείου και του Βελγίου εμφανίζει εντυπωσιακή αύξηση μέσα σε ένα έτος (1995) η οποία οφείλεται σε ζητήματα καθαρά μεθοδολογικό (περιφερειακή κατάτμηση). Η διαφοροποίηση των συστημάτων επιφέρει πολυεπίπεδες επιδράσεις. Κάτι τέτοιο έγινε εμφανές και επί του πρακτέου με την εγκατάλειψη του Εθνικού Συστήματος Λογαριασμών ESA79 και την αντικατάστασή του από το ESA95, όταν προέκυψε ζήτημα εν γένει συμβατότητας των στοιχείων.

γ) Κάποια από τα κράτη μέλη κατέχουν διοικητικά διαμερίσματα τα οποία αποτελούν στατιστικές περιφέρειες της ΕΕ και τα οποία παρουσιάζουν σημαντική υστέρηση λόγω πολύ συγκεκριμένων και εύκολα διαγνώσιμων παραγόντων. Η συμπερίληψη αυτών των περιφερειών δίνουν αποτελέσματα ορθά από τυπικής άποψης αλλά ουσιαστικά υπερεκτιμημένα. Επίσης κάποια πλουτοπαραγωγικά μέσα μίας χώρας δεν είναι εύκολο να χωροθετηθούν ή, καλύτερα, να καταλογιστούν χωρικά.

Η περίπτωση της ανατολικών Γερμανικών *landers* οδήγησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων της χώρας αλλά και της ΕΕ συνολικά με δύο τρόπους: με και χωρίς τις έξι ανατολικογερμανικές περιφέρειες. Επίσης, οι δείκτες της Γαλλίας πάντοτε περιλαμβάνουν τα τέσσερα υπερπόντια διαμερίσματα<sup>6</sup> που χαρακτηρίζονται από ακραίους δείκτες περιφερειακότητας και επηρεάζουν σε κάποιο βαθμό τους δείκτες (ομολογουμένως λίγο εξ' αιτίας της χαμηλής πληθυσμιακής στάθμησης των εν λόγω περιφερειών).

Στον ίδιο Κανονισμό «...περί θέσπισης μίας κοινής NUTS...» (1059/2003) αναφέρεται ότι:

*«Η ονοματολογία NUTS περιορίζεται στην οικονομική επικράτεια των κρατών μελών και δεν παρέχει πλήρη κάλυψη της επικράτειας στην οποία εφαρμόζεται η συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Κατά συνέπεια, η χρησιμοποίησή της για κοινοτικούς σκοπούς χρειάζεται να αξιολογείται κατά περίπτωση. Η οικονομική επικράτεια κάθε χώρας, (...) περιλαμβάνει και εξωπεριφερειακό χώρο, αποτελούμενο από μέρη της οικονομικής επικράτειας που δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκουν σε μια δεδομένη περιφέρεια (τον εναέριο χώρο, τα χωρικά ύδατα και την υφαλοκρηπίδα, τους εκτός του γεωγραφικού εδάφους εδαφικούς θύλακες, ιδίως προξενεία και στρατιωτικές βάσεις, και τα κοιτάσματα πετρελαίου, φυσικού αερίου κ.λπ. που βρίσκονται σε διεθνή ύδατα, εκτός υφαλοκρηπίδας, αλλά τα εκμεταλλεύονται φορείς εγκατεστημένοι στη χώρα). Η ονοματολογία NUTS πρέπει να επιτρέπει και την παροχή στατιστικών στοιχείων γι' αυτόν τον εξωπεριφερειακό χώρο».*

Ιστορικά, υιάρχουν παραδείγματα υπερεκτίμησης του προϊόντος κάποιων από τις ευρωπαϊκές περιφέρειες<sup>7</sup>. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλά από τα μέτρα διασποράς που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων έχουν πρακτικά καταστεί άχρηστα από τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν,

όπως π.χ. το εύρος άκρων τιμών<sup>8</sup>.

Από την άλλη πλευρά, στην περίπτωση συγκριτικής εκτίμησης των ανισοτήτων και προκειμένου να δημιουργηθεί μία κοινή συγκριτική βάση, τα εθνικά παραδείγματα θα μπορούσαν να μοιράζονται κοινά στοιχεία στην περιφερειακή κατάτμηση, π.χ. ίδιο αριθμό ισομεγεθών περιφερειών ανά κράτος μέλος, ανεξάρτητα από το μέγεθός του. Όμως κάτι τέτοιο προκαλεί τεράστιες ανισότητες στα μεγέθη των περιφερειών και τις καθιστά μη λειτουργικές. Εάν σε όλα αυτά προστεθούν και τα δεδομένα προβλήματα εξομάλυνσης των οικονομικών μεγεθών σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (PPS) το ζήτημα εμφανίζεται μεθοδολογικά αχανές – και σε καμία περίπτωση δεν υποκαθιστά τη μέτρηση του διαθέσιμου εισοδήματος (Committee of the Regions, 2003). Όμως μόνο έχοντας όλα τα παραπάνω υπ' όψιν αποκτά νόημα η ενασχόληση με την παρουσίαση των περιφερειακών ανισοτήτων στις Ευρωπαϊκές Στατιστικές, όπως αυτή ακολουθεί.

### Τα δεδομένα

Οι εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κατάσταση στις περιφέρειες και την πρόοδο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και τα ετήσια στατιστικά στοιχεία της Eurostat δίνουν την αφορμή ανάλυσης σε επίπεδο ποσοτικά. Για το έτος 2000 (δημοσιευμένα στοιχεία του 2003) τα δεδομένα αυτά συνοψίζονται στον πίνακα 1 (δίδονται ως μέσοι όροι σε επίπεδο NUTS 0, δηλαδή σε επίπεδο χωρών, και τυπικές αποκλίσεις αφορούν στα επίπεδα των αντίστοιχων περιφερειών επιπέδου NUTS 2).

Η Ελληνική περίπτωση εμφανίζεται ως μακράν η πλέον ομοιογενής στην ΕΕ. Όμως, η ουσιαστική εκτίμηση αυτής της τυπικής απόκλισης εξαρτάται από το ύψος του μέσου όρου στο οποίο αναφέρεται<sup>9</sup>. Για παράδειγμα, η Ελληνική τυπική απόκλιση υπολογίζεται 9,6 έναντι 15,5 της δεύτερης Ολλανδικής, όμως η τυπική απόκλιση της δεύτερης αντιστοιχεί σε μέσο όρο σημαντικά υψηλότερο (66,7 έναντι 111,2). Μία απλή προσπάθεια τήρησης

**Πίνακας 1**

Κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ και ανισοτήτες του κατά περιφέρειες στα κράτη-μέλη, 2000 (μέσος όρος EU15=100 - τυπική απόκλιση του δείκτη EE15=100 - περιφέρειες NUTS 2)

Κράτο Μέλος	ΑΕγχΠ	Τυπική Απόκλιση
Βέλγιο	107,4	39,4
Γερμανία	106,4	26,2
Ελλάδα	67,7	9,6
Ισπανία	82,2	18,1
Γαλλία	101,1	28,3
Ιρλανδία	115,2	18,8
Ιταλία	102,0	27,2
Ολλανδία	111,2	15,5
Αυστρία	114,3	23,9
Πορτογαλία	68,0	16,6
Φινλανδία	104,0	25,0
Σουηδία	106,6	20,9
Ηνωμένο Βασίλειο	100,3	34,2
Δανία	118,6	-
Λουξεμβούργο	195,3	-

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Eurostat, 2003

των αναλογιών μεταξύ των κρατών μελών μπορεί να βασιστεί στην εναρμόνιση της τυπικής απόκλισης μέσω αναγωγής των εθνικών μέσων όρων σε μία τιμή 100<sup>19</sup> (πίνακας 2).

Οι νέες τιμές των τυπικών αποκλίσεων έχουν σαφώς μικρότερο εύρος (βλ. Ελλάδα και Βέλγιο) αφού η εισοδηματική αναγωγή τις εξομάλυνε σημαντικά – παρ’ όλα αυτά οι ακραίες τιμές παραμένουν σημαντικά απομακρυσμένες<sup>11</sup>. Η σχετική θέση της Ελλάδας υπό το φως της αναγωγής είναι σημαντικά πλησιέστερη προς το ευρωπαϊκό παράδειγμα παρ’ ότι παραμένει από τις χαμηλότερες (αν και έχει πάψει να είναι η πλέον χαμηλή). Οι νέες τιμές θα αποτελέσουν το μέτρο σύγκρισης για τη συνέχεια όπου θα επέλθει ακόμη σημαντικότερη διαφοροποίηση στα δεδομένα, προερχόμενη από την μελέτη του ρόλου των μητροπολιτικών περιφερειών.

### **Εναλλακτικές προσεγγίσεις: τροποποιώντας τη βαρύτητα των μητροπολιτικών περιφερειών**

Σκοπεύοντας στην αποσαφήνιση του ρόλου των μητροπολιτικών περιφερειών στη μέτρηση των εθνικών ανισοτήτων, απαιτείται η σύγκριση των στοιχείων αφ’ ενός με τη συμπερίληψη και αφ’ εταίρου με την εξαίρεση των εν λόγω περιφερειών. Σε ένα επόμενο επίπεδο κρίνεται χρήσιμη η μετατροπή της σχετικής βαρύτητάς τους.

Η εξαίρεση κάποιων εθνικών παραδειγμάτων από τη σύγκριση είναι αναπόφευκτη. Δανία και Λουξεμβούργο είναι κράτη μονοπεριφερειακά. Η Γερμανία μετά την ενοποίηση της απαιτεί διττή αντιμετώπιση και το όλο εγχείρημα γίνεται ιδιαίτερα δύσκολο. Επίσης η ομοσπονδιακή οργάνωση της χώρας (σε κάποιο βαθμό και της Ιταλίας) που βασίζεται στο ιστορικό

Πίνακας 2

Περιφερειακές ανισότητες του κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ στα κράτη-μέλη με αναγωγή σε κοινό επίπεδο εισοδήματος = 100, έτος 2000

Κράτος Μέλος	ΑΕγχΠ	Τυπική Απόκλιση	Συντελεστής Αναγωγής	Νέα Τιμή
Βέλγιο	107,4	39,4	1,074	36,7
Γερμανία	106,4	26,2	1,064	24,6
Ελλάδα	67,7	9,6	0,677	14,2
Ισπανία	82,2	18,1	0,822	22,0
Γαλλία	101,1	28,3	1,011	28,0
Ιρλανδία	115,2	18,8	1,152	16,3
Ιταλία	102,0	27,2	1,020	26,7
Ολλανδία	111,2	15,5	1,112	13,9
Αυστρία	114,3	23,9	1,143	20,9
Πορτογαλία	68,0	16,6	0,680	24,4
Φινλανδία	104,0	25,0	1,040	24,0
Σουηδία	106,6	20,9	1,066	19,6
Ηνωμένο Βασίλειο	100,3	34,2	1,003	34,1
Δανία	118,6	-	1,186	-
Λουξεμβούργο	195,3	-	1,953	-

Πηγή: επεξεργασία στοιχείων πίνακα 1 - Eurostat, 2003.

της παρελθόν έχει δημιουργήσει ένα ευρύ δίκτυο τοπικών μητροπόλεων και όχι μία δεσπόζουσα μητροπολιτική δύναμη. Η Μεγάλη Βρετανία μετά την νέα κατάτμηση και τη δημιουργία των δύο ανεξάρτητων περιφερειών του Ευρύτερου Λονδίνου (Inner και Outer London) δημιουργεί μεθοδολογικά προβλήματα. Η αστική ζωή της Ολλανδίας ουσιαστικά έχει δημιουργήσει μία μεγάλη αστική συσσώρευση που από κάποιους ερευνητές θεωρείται ως ενιαία<sup>12</sup>. Με όλα τα παραπάνω υπ' όψιν επιλέχθηκαν τελικά τα ακόλουθα παραδείγματα: Ισπανία, Πορτογαλία, Αυστρία, Γαλλία, Σουηδία, Φινλανδία, Βέλγιο και Ελλάδα.

Πριν από την οποία εμβάθυνση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η αποτύπωση του βαθμού προπορείας των μητροπολιτικών περιφερειών έναντι των αντίστοιχων υπολοίπων χωρών τους

(πάντα σε σχέση με τα κράτη μέλη του παραδείγματος – πίνακας 3).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η αλλαγή του επιπέδου ΑΕγχΠ των μητροπολιτικών περιφερειών ή η πλήρης αφαίρεσή τους για λόγους ερευνητικούς επηρεάζουν το σχετικό μέσο όρο των κρατών μελών, γι' αυτό και τα στοιχεία παρουσιάζονται διαφοροποιημένα.

*Σενάριο 1<sup>ο</sup>: Τα επιλεγμένα κράτη μέλη χωρίς τις μητροπολιτικές τους περιφέρειες*

Το 1<sup>ο</sup> σενάριο είναι μεθοδολογικά απλό και υποθέτει την απλή απαλοιφή των μητροπολιτικών περιφερειών από τους εθνικούς χάρτες – ή καλύτερα την υπόθεση ότι οι εν λόγω περιφέρειες

**Πίνακας 3**

**Βαθμός προπορείας των μητροπολιτικών περιφερειών έναντι των αντίστοιχων υπολοίπων χωρών (επίπεδο κατά κεφαλή ΑΕγχΠ / ΜΑΔ - ΕΕ15 = 100)**

Περιφέρεια	Επίπεδο	Υπόλοιπη Χώρα	Επίπεδο	Διαφορά (%)
Αττική	77,1	Ελλάδα	63,1	22,2
Ile de France	158,3	Γαλλία	88,4	79,7
Comunidad de Madrid	110,0	Ισπανία	78,1	40,9
Lisboa e Vale do Tejo	90,9	Πορτογαλία	56,5	60,9
Wien	157,0	Αυστρία	103,7	51,4
Stockholm	147,0	Σουηδία	96,1	53,0
Uusimaa	139,2	Φινλανδία	89,6	59,8
Reg. Bruxelles	217,6	Βέλγιο	96,0	126,7

Πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΕ - Eurostat, 2003

παύουν να αποτελούν τμήμα των συγκεκριμένων χωρών ενώ παράλληλα παραμένουν τμήμα της ΕΕ ως σύνολο<sup>13</sup>. Έτσι, αυτό που προκύπτει είναι μία εκτίμηση του ύψους των εθνικών περιφερειακών ανισοτήτων χωρίς τη συμπερίληψη των μητροπολιτικών περιφερειών. Η απλούστευση είναι έντονη αλλά έχει ιδιαίτερη σημασία η εξέταση του μη μητροπολιτικού χώρου, παρά το γεγονός ότι το πληθυσμιακό βάρος των μητροπόλεων ως ποσοστό του εθνικού ποικίλει σημαντικότερα από χώρα σε χώρα<sup>14</sup>. Πολύ γενικευτικά θα λέγαμε ότι μελετάται το επίπεδο εισοδήματος και ανισοτήτων της «επαρχίας» κάθε κράτους μέλους.

Οι παραπάνω υπολογισμοί προσφέρουν ενδιαφέρουσες αφορμές για σχολιασμό. Το ότι οι περιφερειακές ανισότητες των χωρών του παραδείγματος θα εμφανίζονταν μειωμένες μετά την εξαίρεση των ανεπτυγμένων μητροπόλεων ήταν κάτι το απόλυτως προβλέψιμο. Το μέγεθος όμως αυτής της μείωσης συχνά εντυπωσιάζει – το παράδειγμα της Σουηδίας με και χωρίς τη Στοκχόλμη είναι χαρακτηριστικό. Γενικά, το ποσοστό μείωσης των τυπικών αποκλίσεων ποικίλει έντονα από χώρα σε χώρα, φαινόμενο που δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη εάν ληφθούν υπ' όψη οι διαφορές στα χαρακτηριστικά μεταξύ των μητροπολιτικών περιφερειών.

#### Πίνακας 4

Οι περιφερειακές ανισότητες σε επιλεγμένα κράτη μέλη χωρίς τη συμπερίληψη των μητροπολιτικών τους περιφερειών

Κράτος	Με τις μητροπολ. περιφέρειες		Χωρίς τις μητροπολ. περιφέρειες		Με εισοδηματική αναγωγή	
	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλ.	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλ.	Συντελεστής	Νέα Τιμή
EL	67,7	9,6	63,1	8,5	0,631	13,5
FR	101,1	28,3	88,4	9,4	0,884	10,6
ESP	82,2	18,1	78,1	15,6	0,781	20,0
POR	68,0	16,6	56,5	4,4	0,565	7,8
AUS	114,3	23,9	103,7	11,5	1,037	11,1
SWE	106,6	20,9	96,1	3,2	0,961	3,3
FIN	104,0	25,0	89,6	9,1	0,896	10,2
BEL	107,4	39,4	96,0	18,0	0,960	18,8

Σημ.: η εισοδηματική αναγωγή του πίνακα έγινε όπως στον πίνακα 2 με βάση τους νέους συντελεστές εισοδηματικής στάθμισης.



Όσον αφορά στην περίπτωση της Ελλάδας, ο βαθμός των περιφερειακών ανισοτήτων της Ελληνικής «επαρχίας» αποδεικνύεται ιδιαίτερα υψηλός. Όχι μόνο ξεπερνά πολλά άλλα ευρωπαϊκά παραδείγματα κρατών πληθυσμιακά μικρομεσαίων (Σουηδία, Πορτογαλία, Φινλανδία, Αυστρία) αλλά ξεπερνά ακόμα και το παράδειγμα της Γαλλίας, η οποία μετά την εξαίρεση του Παρισιού εμφανίζεται ως χώρα μετρίου κατά κεφαλή προϊόντος και ιδιαίτερα ομοιογενής στο χώρο, δεδομένου και του μεγέθους της. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Γαλλικό παράδειγμα ακόμη και χωρίς την Ile de France (ευρύτερο Παρίσι) αποτελείται από ένα δείγμα 25 περιφερειών (με την συμπερίληψη των τεσσάρων υπερπόντιων διαμερισμάτων) και πληθυσμό που αγγίζει τα 50 εκατομμύρια κατοίκους. Συγκριτικά, το αντίστοιχο Ελληνικό παράδειγμα χωρίς την Αττική αποτελείται από 12 περιφέρειες και πληθυσμό μόλις 7 εκατομμύρια κατοίκους. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι καμία από τις Γαλλικές περιφέρειες (εκτός της Ile de France) δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως συντριπτικά αστική, κάτι που ισχύει βέβαια και για την Ελλάδα με την εξαίρεση της Αττικής.

*Σενάριο 2<sup>ο</sup>: Τα επιλεγμένα κράτη με την υπόθεση της ίσης αναπτυξιακής προπορείας των μητροπολιτικών τους περιφερειών.*

Το δεύτερο σενάριο είναι πιο πολύπλοκο και στους υπολογισμούς του συμπεριλαμβάνει τις μητροπολιτικές περιφέρειες. Η διαφορά του συγκρινόμενο με το προηγούμενο έγκειται στο ότι υποθέτει μία ομοιόμορφη αναπτυξιακή συμπεριφορά των μητροπολιτικών περιφερειών, υποθέτοντας ότι όλες οι μητροπολιτικές περιφέρειες προπορεύονται ισόποσα έναντι των εθνικών «επαρχιών» τους. Αυτή η υπόθεση προσφέρει μία δεύτερη όψη του ίδιου φαινομένου – όμως αυτή τη φορά στην ανάλυση συμπεριλαμβάνεται και ο μητροπολιτικός πληθυσμός, ο αριθμός των περιφερειών του δείγματος ισούται με το συνολικό χωρίς εξαιρέσεις και, κατά συνέπεια, τα εθνικά παραδείγματα εξετάζονται ως σύνολα και όχι κάποια υποσύνολά τους.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η υπόθεση βασίζεται στην εφαρμογή ενός ενιαίου ποσοστού προπορείας των μητροπολιτικών περιφερειών και στις οκτώ υπό εξέταση περιπτώσεις. Είδαμε προηγουμένως ότι το εύρος της εν λόγω προπορείας ορίζει σε μεγάλο βαθμό την τελική εκτίμηση των ανισοτήτων – η εξαίρεσή της στο προηγούμενο σενάριο έδωσε μία εκτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων πολύ πιο ομοιογενή. Η εφαρμογή του κοινού ποσοστού για όλες τις περιφέρειες αποσκοπεί στην αποσαφήνιση του ρόλου των μητροπολιτικών περιφερειών *με βάση τη δημογραφική τους βαρύτητα και μόνο*.

Όμως ποιά μπορεί να είναι αυτό το (υποθετικό) κοινό ποσοστό και γιατί αυτό και όχι άλλο; Η ερώτηση επιδέχεται διάφορες απαντήσεις, ανάλογα με το ερευνητικό επίπεδο αναφοράς, και πολλές εναλλακτικές τιμές. Θα μπορούσε να υπολογιστεί με βάση το διαφορά στα πλαίσια ενός εθνικού παραδείγματος, π.χ. τη διαφορά της Αττικής από την υπόλοιπη Ελλάδα (+22,2%) – όμως έτσι το παράδειγμα καθίσταται έντονα Ελληνοκεντρικό. Εν τέλει, στη συγκεκριμένη υπόθεση επιλέγεται ένα ποσοστό όχι αποσπασματικό ή τυχαίο αλλά προκύπτων από το δείγμα. Υπολογίζεται με βάση τη μέση προπορεία των μητροπολιτικών περιφερειών των οκτώ παραδειγμάτων σταθμισμένη ως προς το ποσοστό πληθυσμού που καταλαμβάνουν στα εθνικά τους παραδείγματα<sup>15</sup>. Το ποσοστό αναγωγής που υιοθετείται τελικά είναι το +55,4%, όση και η μέση σταθμισμένη αναπτυξιακή προπορεία των οκτώ μητροπόλεων του παραδείγματος. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η συμβατότητα του σεναρίου με τα πραγματικά δεδομένα.

Πίνακας 5

Οι περιφερειακές ανισότητες σε επιλεγμένα κράτη μέλη με την υπόθεση της ίσης αναπτυξιακής προπορείας των μητροπολιτικών τους περιφερειών

(Μέγεθος προπορείας ίσο με αυτό του μέσου όρου των μητροπολιτικών περιφερειών έναντι των εθνικών "επαρχιών" τους σταθμισμένου ως προς το αντίστοιχο πληθυσμιακό τους ποσοστό).

Κράτος	Υπό κανονικές συνθήκες		Με ίση αναπτυξιακή προπορεία		Με εισοδηματική αναγωγή	
	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλ.	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλ.	Συντελεστής	Νέα Τιμή
EL	67,7	9,6	74,3	17,5	0,743	23,6
FR	101,1	28,3	97,1	20,3	0,971	21,0
ESP	82,2	18,1	83,6	20,3	0,836	24,3
POR	68,0	16,6	66,7	14,9	0,667	22,3
AUS	114,3	23,9	114,9	25,0	1,449	21,7
SWE	106,6	20,9	106,8	21,2	1,068	19,8
FIN	104,0	25,0	102,6	22,9	1,026	22,3
BEL	107,4	39,4	100,9	22,9	1,009	22,7

Σημ.: η εισοδηματική αναγωγή του πίνακα έγινε όπως στον πίνακα 2 με βάση τους νέους συντελεστές εισοδηματικής στάθμισης.

Πηγή: επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, 2003.

Από τον πίνακα 5 γίνεται σαφές ότι εάν οι μητροπόλεις είχαν ίση αναπτυξιακή προπορεία από το μέσο όρο των χωρών τους τότε οι διαφορές στις περιφερειακές ανισότητες θα ήταν ελάχιστες, γεγονός που αποτελεί απόδειξη για τη στατιστική βαρύτητα του ρόλου τους. Σύμφωνα με το νέο σενάριο οι διαπεριφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα παραμένουν ευρύτερες από πολλών άλλων κρατών μελών.

Γενικότερα, η ομογενοποίηση των αναπτυξιακών πλεονεκτημάτων επιφέρει εντυπωσιακή ομογενοποίηση στα εν γένει επίπεδα

διαπεριφερειακών ανισοτήτων, ιδιαίτερα μετά την εισοδηματική αναγωγή, αποδεικνύοντας έτσι και τη βαρύτητα της Αττικής στη διαμόρφωση των αρχικών δεικτών.

Το εάν μπορεί να αναζητηθεί το αίτιο των σημαντικών διαφορών των αρχικών τυπικών αποκλίσεων αποκλειστικά στις αναπτυξιακές διαφορές μεταξύ των μητροπολιτικών περιφερειών, είναι ένα ερώτημα που δεν μπορεί αβίαστα να απαντηθεί καταφατικά – όμως, χωρίς καμία αμφιβολία, το αίτιο μπορεί να αναζητηθεί και εκεί. Το γεγονός της ομογενοποίησης των

δεικτών με την εφαρμογή εναλλακτικών σεναρίων σε μία μόνο από τις εθνικές περιφέρειες κάθε φορά (μία από τις δεκατρείς στην Ελλάδα, μία από τις εικοσιέξι στη Γαλλία κ.λπ.) καθιστά πρόδηλη τη βαρύνουσα θέση τους.

**Συσχετίσεις ευμάρειας και ανισοτήτων: τυπικά δεδομένα και σεσάρια**

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει στα πλαίσια κάθε μελέτης της χωρικής ανάπτυξης και των χωρικών ανισοτήτων είναι: *τα υψηλότερα επίπεδα ανάπτυξης σχετίζονται με υψηλότερα επίπεδα ανισοτήτων ή όχι;* Ο πίνακας 6 παρουσιάζει μια σειρά συσχετίσεων επιπέδου ανάπτυξης και επιπέδου ανισοτήτων με βάση τα επίσημα στοιχεία και τα σεσάρια που προηγήθηκαν. Όπως προαναφέρθηκε, η τυπική απόκλιση αυξάνεται σε απόλυτα μεγέθη όσο αυξάνεται ο μέσος όρος στον οποίο αναφέρεται, δημιουργώντας έτσι ένα είδος νόθου συσχέτισης. Γι' αυτό και για την εύρεση των συντελεστών χρησιμοποιούνται κυρίως οι εναρμονισμένοι ως προς τον πληθυσμό δείκτες (όπως αυτοί υπολογίστηκαν προηγούμενα) αν και παρατίθεται και η συσχέτιση με τον αρχικό δείκτη σε απόλυτα μεγέθη (σε ακύλη), όπως αυτά εμφανίζονται στα στατιστικά δελτία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Eurostat, κυρίως για λόγους συγκριτικούς.

Η βασική εκτίμηση (0,734) αφορά σε ύψος προϊόντος και περιφερειακές ανισότητες με βάση τα επίσημα στοιχεία, υποδεικνύοντας σημαντικό βαθμό συσχέτισης. Αυτό το οποίο εμφανίζεται ως προφανές από αυτό μέγεθος (ότι όντως τα υψηλότερα επίπεδα ευμάρειας συνεπάγονται υψηλότερα επίπεδα ανισοτήτων) δεν προκύπτει ως τέτοιο από τους επόμενους υπολογισμούς με βάση τις υποθέσεις και τα σεσάρια.

**Συγκεκριμένα:**

1. Η πρώτη εκτίμηση συσχέτισης (0,408) αφορά στο ύψος του προϊόντος και τον εναρμονισμένο δείκτη ανισοτήτων. Η θετική συσχέτιση εξακολουθεί να υφίσταται αλλά σημαντικά ασθενέστερη.
2. Η δεύτερη εκτίμηση συσχέτισης προκύπτει με βάση το σεσάριο 1, δηλαδή την εξαίρεση των μητροπόλεων. Αυτό που προκύπτει είναι ότι ουσιαστικά δεν υπάρχει η παραμικρή συσχέτιση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων, τουλάχιστον όσον αφορά στα παραδείγματα των εθνικών «επαρχιών».
3. Η τρίτη εκτίμηση προκύπτει με βάση το υποθετικό σεσάριο 2, δηλαδή την κοινή αναπτυξιακή προοπτική των μητροπόλεων. Η εικόνα εδώ παρουσιάζεται αντίστροφη: εάν οι μητροπολιτικές

**Πίνακας 6**

Συσχέτιση επιπέδων εθνικού κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ και περιφερειακών ανισοτήτων (Συντελεστής συσχέτισης Spearman - R, Οκτώ επιλεγμένα κράτη μέλη)

- Συσχέτιση επιπέδου εθνικού κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ (ΕΕ15 = 100) με επίπεδο περιφερειακής τυπικής απόκλισης.	0,734
1. Συσχέτιση επιπέδου εθνικού κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ (ΕΕ15 = 100) με εναρμονισμένο δείκτη διαπεριφερειακής τυπικής απόκλισης	0,408
2. Συσχέτιση επιπέδου εθνικού κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ (ΕΕ15 = 100) χωρίς τις μητροπολιτικές περιφέρειες με αντίστοιχο εναρμονισμένο δείκτη διαπεριφερειακής τυπικής απόκλισης (σεσάριο 1)	-0,030
3. Συσχέτιση επιπέδου εθνικού κατά κεφαλή ΑΕγχΠ σε ΜΑΔ (ΕΕ15 = 100) υπό την υπόθεση της ομοιόμορφης αναπτυξιακής προοπτικής με αντίστοιχο εναρμονισμένο δείκτη διαπεριφερειακής τυπικής απόκλισης (σεσάριο 2)	-0,548

Πηγή: επεξεργασία πινάκων 1-4, Eurostat 2003.

περιφέρειες χαρακτηρίζονταν από αναπτυξιακή ομοιογένεια η εικόνα θα έδειχνε μέτρια αλλά πλέον αρνητική συσχέτιση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων. Επομένως η γνωστή εικόνα των θετικών συσχετίσεων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός της αναπτυξιακής διαφοροποίησης των μητροπολιτικών περιφερειών – αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά τη βαρύτητά τους στον υπολογισμό των ανισοτήτων.

Είναι προφανές και εύλογο ότι η ύπαρξη μητροπολιτικών περιφερειών με μεγάλη θετική απόκλιση από το μέσο όρο της εκάστοτε χώρας ωθεί τη μέση εθνική τιμή προς τα πάνω (στο βαθμό που επιτρέπει το πληθυσμιακό τους μέγεθος) ενώ παράλληλα αυξάνει την τυπική απόκλιση. Αυτό το γεγονός απεικονίζεται στην πρώτη συσχέτιση και το ίδιο αλλά ανεστραμμένο στη δεύτερη – γι' αυτό και οι εθνικές «επαρχίες» εμφανίζουν εντυπωσιακά μηδενική συσχέτιση ευμάρειας και εύρους χωρικών ανισοτήτων. Η τρίτη συσχέτιση ολοκληρώνει την εικόνα: όσο τα παραδείγματα ομογενοποιούνται (αρχικά με την εξαίρεση, στη συνέχεια με την πλήρη αναπτυξιακή ταύτιση των μητροπόλεων) τόσο η συσχέτιση αντιστρέφεται. Η έκταση του φαινομένου παρουσιάζεται από την επιρροή της μίας και μόνης περιφέρειας ανά κράτος: με συνολικό εύρος δύο μονάδες, ο συντελεστής συσχέτισης μετακινείται σχεδόν μία.

Ένα τελευταίο ερώτημα που δημιουργείται αφορά στην ομοιογένεια των υπολοίπων περιφερειών όταν η προπορεία της μητροπολιτικής περιφέρειας είναι σημαντική: μπορεί η σημαντική αναπτυξιακή συγκέντρωση σε έναν πόλο, εκτός από την απομάκρυνσή του από το υπόλοιπο δείγμα, να προκαλέσει και την ομογενοποίηση του υπολοίπου οικονομικού χώρου; Το ερώτημα επαναφέρει στο νου κάποιες από τις παραδοχές των παραδοσιακών θεωριών της περιφερειακής πολιτικής, όπως τη δέσμη των θεωριών του περιφερειακού dualισμού (η οποία απλουστευτικά υποθέτει ότι το «παραδοσιακό» τμήμα της οικονομίας είναι «ομοιογενές»). Σε πιο σύγχρονους όρους οικονομικής γεωγραφίας η εμπλοκή του παράγοντα «χώρος» μπορεί να ειπωθεί μέσα από το πρίσμα της μείωσης κάθε είδους γεωγραφικού κόστους: μετακινήσεων, μεταφορών, επικοινωνιών κ.λπ. Υπό αυτές τις συνθήκες, μήπως οτιδήποτε δεν είναι μητρόπολη (με ότι αυτό συνεπάγεται) αντιμετωπίζεται από τους όρους της παραγωγής ως κάτι το ενιαίο και αδιαίρετο<sup>16</sup>.

### Συμπεράσματα

Η πεποίθηση ότι οι διαπεριφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα είναι μικρές είναι ευρέως διαδεδομένη και πηγάζει από την εύκολη στατιστική απόδειξη που προσφέρει η χαμηλή τυπική απόκλιση των Ελληνικών περιφερειών. Η παγίωση αυτής της εντύπωσης συναντάται βιβλιογραφικά τόσο σε εγχώριες πηγές όσο και σε αναφορές σε επίπεδο ευρωπαϊκό. Έτσι λοιπόν, και ενώ είναι γενικά αποδεκτό ότι «...οι περιφερειακές διαφορές στην Ελλάδα είναι ιστορικά περιορισμένες...» (EC, 1996), μια πρώτη εμβάθυνση στη μελέτη του φαινομένου αποδεικνύει ότι:

α) οι πραγματικές ανισότητες είναι σημαντικότερες από ότι δείχνουν τα στατιστικά δεδομένα με την πρώτη ματιά, αν και σε κάθε περίπτωση παραμένουν από τις χαμηλότερες της Ευρώπης και

β) οι ούτως ή άλλως περιορισμένες ανισότητες οφείλονται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην περιορισμένη αναπτυξιακή προπορεία της Αττικής έναντι της υπόλοιπης Ελλάδας και όχι στην ουσιαστική αναπτυξιακή ομοιογένεια των περιφερειών, πάντοτε εν συγκρίσει με τα λοιπά Ευρωπαϊκά παραδείγματα.

Σε γενικές γραμμές, ο κοινωνικός δυναμισμός που διέπει τις εθνικές μητροπόλεις μπορεί να εξηγήσει ένα μεγάλο μέρος του αναπτυξιακού πλεονεκτήματος που εμφανίζουν (Rodriguez – Pose, 1999): άφθονη και συχνά ειδικευμένη εργασία, τεχνολογική υπεροχή και ενσωμάτωσή της σε οτιδήποτε παράγεται ενδοπεριφερειακά, ύπαρξη παραγωγικών και λοιπών υποδομών, σύνδεση της παραγωγικής διαδικασίας με πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα κ.λπ. Στο ερώτημα «κατά πόσο όλα αυτά συναντώνται στο Ελληνικό παράδειγμα;» η απάντηση είναι «σε μεγάλο βαθμό»<sup>17</sup> (σύμφωνα με στοιχεία: EC, 2003). Όμως η Αττική δε φαίνεται να εξαργυρώνει όλα αυτά τα θετικά χαρακτηριστικά (που αναμφίβολα τη διέπουν) στο βαθμό που τα κάνουν οι άλλες Ευρωπαϊκές μητροπόλεις – πάντοτε με κριτήριο το περιφερειακό προϊόν. Αυτό είναι ένα γεγονός το οποίο από μόνο αξίζει ιδιαίτερης διερεύνησης.

Το εάν ένα εθνικό παράδειγμα χαρακτηρίζεται από υψηλές ή χαμηλές χωρικές ανισότητες είναι ζήτημα υποκειμενικό και αντικειμενικό ταυτόχρονα. Η υποκειμενική εκτίμηση συνήθως βασίζεται στην εν γένει αίσθηση στα πλαίσια μιας εθνικής οικονομίας και των χωρικών της τμημάτων. Η αντικειμενική εκτίμηση προκύπτει από τη σύγκριση με άλλα εθνικά

παροδείγματα. Ανεξάρτητα από το ποιά είναι η υποκειμενική κρίση, η αντικειμενική εκτίμηση για την Ελλάδα εμφανίζει ένα σχετικό πλεονέκτημα το οποίο αφ' ενός δε θα πρέπει να υπερεκτιμάται και αφ' εταίρου η διασφάλισή του τίθεται έντονα εν αμφιβόλω.

### Σημειώσεις

Βλέπε σχετικά και Κ. Η. Κεβόρκ, Στατιστικές Μέθοδοι – τόμος 1, σελ. 102 κ.α.

Λεπτομέρειες για τη μεθοδολογία υπολογισμού του κατά κεφαλή ΑΕγχΠ εκφρασμένου σε ΜΑΔ (GDP per head in PPS) βλέπε τις περιοδικές εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κατάσταση στις περιφέρειες και για τη συνοχή, διαθέσιμες μέσω διαδικτύου στη διεύθυνση [www.europa.eu.int](http://www.europa.eu.int).

Λεπτομέρειες για τη μεθοδολογία κατάρτισης της Ονοματολογίας Χωρικών Μονάδων για Στατιστική (NUTS), ο.π.

Ο Κανονισμός δεν επέφερε αλλαγές στην κατάταξη του Βελγίου, της Σουηδίας, της Ελλάδας, της Αυστρίας, της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας, της Δανίας, της Ολλανδίας και του Λουξεμβούργου. Στην Ισπανία επέφερε μια ελάχιστη αλλαγή σε επίπεδο NUTS 2 με το διαχωρισμό των Ceuta και Melilla, στην Πορτογαλία υπήρξαν αλλαγές στην μητροπολιτική περιφέρεια της Lisboa, στην Ιταλία σε κάποιες συσχετίσεις μεταξύ NUTS 1 και 2, στη Γερμανία σε Bradenburg, Hanover και, σε επίπεδο 3, Berlin. Η παρούσα μελέτη χρησιμοποιεί την παλαιότερη κατάταξη η οποία χρησιμοποιείται από την ΕΕ για σειρά ετών και άλλωστε είναι अपαράλλακτη για τα 5 από τα οκτώ παραδείγματα που χρησιμοποιούνται και για ένα (Ισπανία) οι αλλαγές είναι ασήμαντες. Για τις περιπτώσεις Πορτογαλίας και Φινλανδίας όπου οι επί χάρτου αλλαγές αφορούν και στις μητροπολιτικές περιφέρειες αναμένονται με ενδιαφέρον η επόμενη δέσμη στοιχείων.

Guadeloupe, Martinique, Guyane και Reunion.

Π.χ. το Ολλανδικό Groningen το οποίο εμφανιζόταν για σειρά ετών ως η πλουσιότερη ευρωπαϊκή περιφέρεια λόγω της παραγωγής φυσικού αερίου που του χρεωνόταν.

<sup>8</sup> Το μέτρο του εύρους άκρων τιμών (που παρουσιάζει την απόσταση της πλουσιότερης από τη φτωχότερη περιφέρεια) ουσιαστικά αχρηστεύτηκε με τη νέα Βρετανική κατάταξη όταν η περιφέρεια Greater London χωρίστηκε σε Inner και Outer. Η διαφορά πλουσιότερης – φτωχότερης περιφέρειας μετατράπηκε από περίπου 126% (Greater London 147,0 / Cornwall & Isle of Scilly 65,0) σε 271% (Inner London 241,4 / Cornwall & Isles of Scilly 65,0), χωρίς να έχει μεσολαβήσει καμία διαρθρωτική αλλαγή. Γενικά, το εύρος για να έχει ουσιαστική χρησιμότητα απαιτεί μία προϋπάρχουσα περιφερειακή κατάταξη κοντά στο ιδεατό, πράγμα που στο ευρωπαϊκό και, πολύ περισσότερο, στο Ελληνικό παράδειγμα, βρίσκεται μακριά από την πραγματικότητα.

<sup>9</sup> Π.χ. τυπική απόκλιση ύψους 5 που αντιστοιχεί σε μέσο όρο ύψους 50 είναι ουσιαστικά ισοδύναμη με τυπική απόκλιση ύψους 10 που αντιστοιχεί σε μέσο όρο ύψους 100, πράγμα που εμφανίζεται και στα εδώ δεδομένα.

<sup>10</sup> Π.χ. στο συγκεκριμένο παράδειγμα γίνεται διαίρεση της τυπικής απόκλισης της Ολλανδίας με τον όρο 1,112 λόγω του μέσου εισοδηματικού επιπέδου 112,2% της χώρας. Ομοίως για την Ελλάδα διαιρείται με 0,677 λόγω μέσου επιπέδου εισοδήματος 67,7%. Οι νέες τιμές αφορούν σε εισοδηματικό επίπεδο 100 και για τα δύο κράτη ανεξάρτητα και έτσι η άμεση σύγκρισή τους γίνεται εφικτή.

<sup>11</sup> Εδώ η εφαρμογή του εύρους ακραίων τιμών δεν αντιμετωπίζει τους περιορισμούς που προαναφέρθηκαν.

<sup>12</sup> Πρόκειται για το σύμπλεγμα Άμστερνταμ, Ρότερνταμ, Χάγη, Ουτρέχτη. Ο χαρακτηρισμός μίας περιφέρειας ως μητροπολιτικής είναι επισφαλής, το ίδιο και τα συμπεράσματα που θα προκύψουν.

<sup>13</sup> Έτσι δεν επηρεάζεται ο μέσος όρος της ΕΕ (= 100) ο οποίος εξακολουθεί να αποτελεί την αναφορά.

<sup>14</sup> Π.χ. στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία η αναλογία του μητροπολιτικού πληθυσμού ως προς τον πληθυσμό της υπόλοιπης χώρας κυμαίνεται στο 35-65 ενώ στο Βέλγιο είναι μόλις 10-90.

<sup>15</sup> Για παράδειγμα, το +22,2% της Αττικής έναντι της υπόλοιπης Ελλάδας έχει εφαρμογή στο 32,7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (προκύπτει από το λόγο 3.456.000 / 10.556.000 κάτοικοι, σύμφωνα με τα δημογραφικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Αντίστοιχα, το +179,2% της Ile de France έναντι της υπόλοιπης Γαλλίας είναι συγκριτικά πολύ υψηλότερο αλλά έχει μικρότερη εθνική στάθμιση αφού αφορά στο 18,2% του Γαλλικού πληθυσμού (ή 11.001.000 / 60.587.000 κάτοικοι, ο.π.). Ο σταθμισμένη μέση προπορεία των οκτώ χωρών με βάση το μητροπολιτικό ποσοστό επί του εθνικού πληθυσμού (η οποία τελικά υπολογίζεται ότι έχει ύψος +55,4%) εφαρμόζεται προσθετικά στο μέσο όρο του υπολοίπου της χώρας (βλ. Παράρτημα – Σενάριο 2).

Για την Ελλάδα το υποθετικό επίπεδο προκύπτει ως:

63,1 (ελληνικές περιφέρειες χωρίς την Αττική)

+ 55,4% (μέση σταθμισμένη προπορεία μητροπόλεων του παραδείγματος)

= 98,1 (επίπεδο για την Αττική με βάση το σενάριο)

<sup>16</sup> Είναι χρήσιμο να ξανατονιστεί ότι το παράδειγμα περιλαμβάνει κράτη με σημαντική συγκέντρωση σε ένα αστικό κέντρο και όχι με εκτεταμένα αστικά δίκτυα.

<sup>17</sup> Στην Αττική το ποσοστό των αποφοίτων υποχρεωτικής εκπαίδευσης στο σύνολο του πληθυσμού είναι μικρότερο από τον εθνικό μέσο όρο (32,8% έναντι 53,1%) ενώ αντίθετα είναι μεγαλύτερο το ποσοστό αποφοίτων δευτεροβάθμιας (44,5% έναντι 31,4%) και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (22,6% έναντι 15,3% - επεξεργασία στοιχείων Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2003, στοιχεία για το έτος 2001). Οι διαφορές στα επίπεδα μεταπτυχιακών σπουδών γίνονται ακόμη μεγαλύτερες – βλ. στατιστικά δελτία Ε.Σ.Υ.Ε. Επίσης στην Αττική αναλογούν 14 αιτήσεις για κατοχύρωση καινοτομίας (patents) ανά εκατομμύριο κατοίκων ενώ στην υπόλοιπη Ελλάδα αναλογούν 3,1 ανά εκατομμύριο αντίστοιχα (επεξεργασία στοιχείων Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2003, μέσος όρος τριετίας 98-99-2000). Για τα σημεία υπεραχής της Αθήνας γενικά αλλά και για ειδικότερα προβλήματα του Αθηναϊκού παραδείγματος βλέπε και: Οικονόμου – Γετίμης κ.α., Ο διεθνής ρόλος της Αθήνας,

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2001.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρικοπούλου Ε., Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Θεμέλιο 1995.

Κεβόρκ Κ.Η, Στατιστικές Μέθοδοι – τόμος 1, Ελληνική Λιθογραφία 1991.

Μαραβέγιας Ν., Περιφερειακή Πολιτική και Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή, στο Δημόπουλος Γ., Μπαλτάς Ν., Χασιώδης Ι. (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές – τόμος Β' Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές, Σιδέρης, Αθήνα 2001.

Οικονόμου – Γετίμης κ.α., Ο Διεθνής Ρόλος της Αθήνας, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2001.

Knox P., Agnew J., The Geography of the World Economy, Edward Arnold, London 1994.

Rodriguez – Pose A., Dynamics of Regional Growth in Europe – Social and Political Factors, Clarendon Press, Oxford 1998.

United Nations Secretariat – Department of Economic and Social Affairs – Population Division, World Urbanisation Prospects – the 1999 revision, ST/ESA/SER.A/194.

## ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΛΤΙΑ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΕΕ

– Committee of the Regions, Territorial Cohesion in Europe, Office for Official Publications of the European Communities, 2003.

– Commission of the European Communities, Commission Communication - First progress report on economic and social cohesion, Brussels 30.1.2002 - COM(2002) 46 final.

– Commission of the European Communities, Sixth periodical report on the social and economic situation and development of the regions of the EU, Brussels 1996.

– Commission of the European Communities, Second report on economic and social cohesion, Brussels 2000.

Eurostat, Regio Data Base, 2003.

Κανονισμός (ΕΚ) αρ. 1059/2003

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1**

**ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΕΝΑΡΙΩΝ**

Ελλάδα						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Ανατολική Μακ. - Θράκη	54,6	564000	Ανατολική Μακ. - Θράκη	54,6	Ανατολική Μακ. - Θράκη	54,6
Κεντρική Μακεδονία	67,9	1809000	Κεντρική Μακεδονία	67,9	Κεντρική Μακεδονία	67,9
Δυτική Μακεδονία	67,0	304000	Δυτική Μακεδονία	67,0	Δυτική Μακεδονία	67,0
Θεσσαλία	61,4	744000	Θεσσαλία	61,4	Θεσσαλία	61,4
Ήπειρος	47,1	376000	Ήπειρος	47,1	Ήπειρος	47,1
Ιόνια Νησιά	59,2	205000	Ιόνια Νησιά	59,2	Ιόνια Νησιά	59,2
Δυτική Ελλάδα	51,1	741000	Δυτική Ελλάδα	51,1	Δυτική Ελλάδα	51,1
Στερεά Ελλάδα	76,4	664000	Στερεά Ελλάδα	76,4	Στερεά Ελλάδα	76,4
Πελοπόννησος	57,7	671000	Πελοπόννησος	57,7	Πελοπόννησος	57,7
Αττική	77,1	3456000	Αττική		Αττική	97,3
Βόρειο Αιγαίο	65,6	183000	Βόρειο Αιγαίο	65,6	Βόρειο Αιγαίο	65,6
Νότιο Αιγαίο	79,8	273000	Νότιο Αιγαίο	79,8	Νότιο Αιγαίο	79,8
Κρήτη	66,1	566000	Κρήτη	66,1	Κρήτη	66,1

Γαλλία						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Ile de France	158.3	11001000			Ile de France	136.3
Champagne - Ardenne	94.6	1343000	Champagne - Ardenne	94.6	Champagne - Ardenne	94.6
Piccardie	82.3	1865000	Piccardie	82.3	Piccardie	82.3
Haute-Normandie	95.2	1789000	Haute-Normandie	95.2	Haute-Normandie	95.2
Centre	90.8	2454000	Centre	90.8	Centre	90.8
Basse-Normandie	85.3	1429000	Basse-Normandie	85.3	Basse-Normandie	85.3
Bourgogne	92.7	1612000	Bourgogne	92.7	Bourgogne	92.7
Nord - Pas-de-Calais	80.6	4009000	Nord - Pas-de-Calais	80.6	Nord - Pas-de-Calais	80.6
Lorraine	83.5	2313000	Lorraine	83.5	Lorraine	83.5
Alsace	102.9	1754000	Alsace	102.9	Alsace	102.9
France-Comte	87.6	1121000	France-Comte	87.6	France-Comte	87.6
Pays de la Loire	90.0	3255000	Pays de la Loire	90.0	Pays de la Loire	90.0
Bretagne	86.2	2929000	Bretagne	86.2	Bretagne	86.2
Poitou - Charentes	82.9	1651000	Poitou - Charentes	82.9	Poitou - Charentes	82.9
Aquitaine	90.4	2932000	Aquitaine	90.4	Aquitaine	90.4



Midi - Pyrenees	88.5	2576000	Midi - Pyrenees	88.5	Midi - Pyrenees	88.5
Limousin	82.0	711000	Limousin	82.0	Limousin	82.0
Rhone - Alpes	103.1	5697000	Rhone - Alpes	103.1	Rhone - Alpes	103.1
Auvergne	86.5	1310000	Auvergne	86.5	Auvergne	86.5
Languedoc - Roussillon	77.7	2325000	Languedoc - Roussillon	77.7	Languedoc - Roussillon	77.7
Provence - Alpes - Cote d'Azur	90.8	4551000	Provence - Alpes - Cote d'Azur	90.8	Provence - Alpes - Cote d'Azur	90.8
Corse	76.0	261000	Corse	76.0	Corse	76.0
Guadeloupe	57.6	428000	Guadeloupe	57.6	Guadeloupe	57.6
Martinique	67.4	385000	Martinique	67.4	Martinique	67.4
Guyane	53.7	164000	Guyane	53.7	Guyane	53.7
Reunion	50.4	722000	Reunion	50.4	Reunion	50.4

Ισπανία						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Galicia	64.7	2714000	Galicia	64.7	Galicia	64.7
Principado de Asturias	70.9	1053000	Principado de Asturias	70.9	Principado de Asturias	70.9
Cantabria	80.3	528000	Cantabria	80.3	Cantabria	80.3
Pais Vasco	101.5	2064000	Pais Vasco	101.5	Pais Vasco	101.5
Comunidad Foral de Navarra	105.3	538000	Comunidad Foral de Navarra	105.3	Comunidad Foral de Navarra	105.3
La Rioja	91.2	265000	La Rioja	91.2	La Rioja	91.2
Aragon	87.9	1169000	Aragon	87.9	Aragon	87.9
Comunidad de Madrid	110.0	5150000	Comunidad de Madrid	110.0	Comunidad de Madrid	110.0
Castilla y Leon	75.9	247000	Castilla y Leon	75.9	Castilla y Leon	75.9
Castilla la Mancha	66.8	1713000	Castilla la Mancha	66.8	Castilla la Mancha	66.8
Extremadura	53.0	1074000	Extremadura	53.0	Extremadura	53.0
Cataluna	99.5	6170000	Cataluna	99.5	Cataluna	99.5
Comunidad Valenciana	79.2	4039000	Comunidad Valenciana	79.2	Comunidad Valenciana	79.2

Iles Balears	98.3	790000	Iles Balears	98.3	Iles Balears	98.3
Andalucia	61.2	7237000	Andalucia	61.2	Andalucia	61.2
Region de Murcia	68.7	1125000	Region de Murcia	68.7	Region de Murcia	68.7
Ceuta y Melilla	68.1	140000	Ceuta y Melilla	68.1	Ceuta y Melilla	68.1
Canarias	77.5	1689000	Canarias	77.5	Canarias	77.5

Πορτογαλία						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Norte	56.0	3636000	Norte	56.0	Norte	56.0
Centro	54.2	1773000	Centro	54.2	Centro	54.2
Lisboa e Vale do Tejo	90.9	3430000			Lisboa e Vale do Tejo	87.1
Alentejo	54.5	527000	Alentejo	54.5	Alentejo	54.5
Algarve	66.0	381000	Algarve	66.0	Algarve	66.0
Acores	51.7	239000	Acores	51.7	Acores	51.7
Madeira	74.4	245000	Madeira	74.4	Madeira	74.4

Αυστρία						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Burgenland	73.2	278000	Burgenland	73.2	Burgenland	73.2
Niederosterreich	96.8	1542000	Niederosterreich	96.8	Niederosterreich	96.8
Wien	157.0	1609000	Wien	157.0	Wien	157.0
Karnten	96.0	563000	Karnten	96.0	Karnten	96.0
Steiermark	95.9	1202000	Steiermark	95.9	Steiermark	95.9
Oberosterreich	109.4	1379000	Oberosterreich	109.4	Oberosterreich	109.4
Salzburg	130.8	517000	Salzburg	130.8	Salzburg	130.8
Tirol	112.8	670000	Tirol	112.8	Tirol	112.8
Vorarlberg	117.9	349000	Vorarlberg	117.9	Vorarlberg	117.9

Σουηδία						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Stockholm	147.0	1821000	Stockholm		Stockholm	148.2
Ostra Mellanveridge	91.5	1490000	Ostra Mellanveridge	91.5	Ostra Mellanveridge	91.5
Sydsverige	98.5	1278000	Sydsverige	98.5	Sydsverige	98.5
Norra Mellanveridge	91.0	831000	Norra Mellanveridge	91.0	Norra Mellanveridge	91.0
Mellersta Norrland	97.1	376000	Mellersta Norrland	97.1	Mellersta Norrland	97.1
Ovre Norrland	92.0	511000	Ovre Norrland	92.0	Ovre Norrland	92.0
Smaland med Oarna	97.1	796000	Smaland med Oarna	97.1	Smaland med Oarna	97.1
Vastsverige	101.3	1767000	Vastsverige	101.3	Vastsverige	101.3

Φινλανδία						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Ita-Suomi	74.5	684000	Ita-Suomi	74.5	Ita-Suomi	74.5
Vali-Suomi	84.4	705000	Vali-Suomi	84.4	Vali-Suomi	84.4
Phohjois-Suomi	91.5	557000	Phohjois-Suomi	91.5	Phohjois-Suomi	91.5
Uusimaa (Suuralue)	143.2	1387000	Uusimaa (Suuralue)	143.2	Uusimaa (Suuralue)	143.2
Etela-Suomi	96.0	1818000	Etela-Suomi	96.0	Etela-Suomi	96.0
Aland	139.2	26000	Aland	139.2	Aland	139.2

Βέλγιο						
Περιφέρεια	ΑΕΠ	Πληθ.	Σενάριο 1ο		Σενάριο 2ο	
Reg. Bruxelles / Brussels Hfdst. Gew.	217.6	961000	Reg. Bruxelles / Brussels Hfdst. Gew.		Reg. Bruxelles / Brussels Hfdst. Gew.	148.1
Antwerpen	125.1	1644000	Antwerpen	125.1	Antwerpen	125.1
Limburg	90.6	793000	Limburg	90.6	Limburg	90.6
Oost-Vlaanderen	93.7	1362000	Oost-Vlaanderen	93.7	Oost-Vlaanderen	93.7
Vlaams Brabant	112.2	1016000	Vlaams Brabant	112.2	Vlaams Brabant	112.2
West-Vlaanderen	98.6	1129000	West-Vlaanderen	98.6	West-Vlaanderen	98.6
Brabant Wallon	100.7	351000	Brabant Wallon	100.7	Brabant Wallon	100.7
Hainaut	70.8	1279000	Hainaut	70.8	Brabant Wallon	70.8
Liege	81.7	1019000	Liege	81.7	Liege	81.7
Luxembourg	76.3	248000	Luxembourg	76.3	Luxembourg	76.3
Namur	74.9	445000	Namur	74.9	Namur	74.9

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Α) Υπολογισμός σταθμισμένου μέσου ποσοτού μητροπολιτικής προπορείας. Σενάριο 2

Περιφέρεια	% κατά κεφαλή ΑΕΠ/ΜΑΔ ως προς το μ.ο. της υπόλοιπης χώρας		% πληθυσμού ως προς την υπόλοιπη χώρα	
Αττική	(77,1 / 63,1)	122,18	(3.456.000 / 7.100.000)	48,68
Ile de France	(158,3 / 80,4)	179,72	(11.001.000 / 49.586.000)	22,19
Comunidad de Madrid	(110,0 / 78,1)	140,85	(5.150.000 / 34.778.000)	14,81
Lisboa e Vale do Tejo	(90,9 / 58,5)	160,88	(3.430.000 / 6.801.000)	50,43
Wien	(157,0 / 103,7)	151,40	(1.609.000 / 6.500.000)	24,75
Stockholm	(147,0 / 96,1)	152,96	(1.821.000 / 7.049.000)	25,83
Uusimaa (Suuralue)	(139,2 / 89,6)	159,82	(1.387.00 / 3.790.000)	36,60
Reg. Bruxelles / Brussels	(217,6 / 96,0)	226,67	(961.000 / 9.268.000)	10,37
	M.O.	154,20		

Β) Υπόθεση ενιαίας προπορείας με βάση το σταθμισμένο μ.ο. (αναγωγή με ενιαίο συντελεστή 1,542)

Χώρα	Επίπεδο		Μητρ. Περιφέρεια	Επίπεδο Σεναρίου 2
Ελλάδα (χωρίς Αττική)	63,1		Αττική	97,3
Γαλλία (χωρίς Ile de France)	88,4		Ile de France	136,3
Ισπανία (χωρίς Com. de Madrid)	78,1		Comunidad de Madrid	120,5
Πορτογαλία (χωρίς Lisboa e .....)	56,5	1,542	Lisboa e Vale do Tejo	87,1
Αυστρία (χωρίς Wien)	103,7		Wien	159,9
Σουηδία (χωρίς Stockholm)	96,1		Stockholm	148,2
Φινλανδία (χωρίς Uusimaa)	89,6		Uusimaa	138,2
Βέλγιο (χωρίς Bruxelles)	96,0		Bruxelles	148,1
	M.O.	154,20		

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Ευρωπαϊκής Επιτροπής - Eurostat 2000.